

Civic Education Study

Civic Education Study er en internasjonal undersøkelse hvis hovedmål er å gi et bilde av unge menneskers demokratiske beredskap og vilje til samfunnsengasjement. Den demokratiske beredskapen er kartlagt både som kunnskaper, ferdigheter, oppfatninger og holdninger. Viljen til engasjement er kartlagt som elevenes interesse for politikk og som nåtidig og mulig framtidig deltakelse. Undersøkelsen tar også for seg den rollen skolen kan tenkes å spille når unge mennesker forberedes til aktiv demokratisk deltakelse i samfunnet.

Initiativet til Civic Education Study kommer fra den internasjonale organisasjonen IEA (The International Association for the Evaluation of Educational Achievement), som arbeider med sammenliknende forskning om utdanning. I 1999 var mer enn 50 land medlemmer av organisasjonen. 28 av disse landene deltok i en Civic-undersøkelse for grunnskoleelever som ble publisert i 2001. 16 land deltar i undersøkelsen for eldre elever fra videregående skole. Undersøkelsen i Norge skjer på oppdrag fra UFD/Læringscenteret og er blitt gjennomført av Institutt for Lærerutdanning og skoleutvikling ved Universitetet i Oslo.

I de internasjonale skalene blir bare 14 land rapportert. Det har ikke lyktes å vekte dataene til Colombia og Hongkong på en korrekt måte, og de er tatt ut av tabellene. Deltakerlandene er her gjengitt i alfabetisk rekkefølge:

Chile, (Colombia), Danmark, Estland, (Hongkong), Israel, Kypros, Latvia, Norge, Polen, Portugal, Russland, Slovenia, Sveits, Sverige, Tsjekkia.

Spørsmål og samlevariabler

Elevene i Civic-undersøkelsen har besvart mange forskjellige spørsmål og oppgaver. Flervalgsspørsmål brukes til å kartlegge elevenes kunnskaper og ferdigheter. Avkrysning av oppgaver med graderte skalaer brukes til å kartlegge deres oppfatninger og holdninger. På neste side vises noen eksempler på både flervalgsspørsmål og oppgaver med graderte skalaer.

Undersøkelsen bruker samlevariabler når grupper av elever og land sammenliknes. I tabellen på side 3 er resultatene for 15 slike samlevariabler gjengitt. Samlevariabler for kunnskaper og ferdigheter (kognitive resultater) bruker tallet 100 som uttrykk for det internasjonale gjennomsnittresultatet blant grunnskoleelevene. De andre samlevariablene bruker tallet 10 som gjennomsnitt.

Tabellen på side 3 viser skåre for de norske grunnskoleelevene (9. klasse) og for elevene i videregående skole (2. klasse). I tillegg sammenliknes skåre for de norske allmennfagelevene og det internasjonale gjennomsnittet for elever i videregående skole (Upper Secondary). For de fleste andre land i undersøkelsen likner elevutvalget mest på allmennfagelevene i Norge.

Et mål på størrelsen av forskjeller er standardavvik. For de kognitive spørsmålene er det 20 enheter, for de andre spørsmålene er det 2. En forskjell på 10 enheter eller 1 enhet (et halvt standardavvik) regnes som ganske mye. Det betyr at de fleste forskjellene i tabellen på side 3 er relativt små.

Eksempler på flervalgsspørsmål og graderte skalaer

Under presenteres eksempler på henholdsvis kunnskaps- og ferdighetsspørsmål (11 og 30) i undersøkelsen. Det riktige svaret er skrevet med kursiv.

11. Hva er hensikten med å ha flere politiske partier i et demokrati?

- A. *å få fram forskjellige meninger i nasjonalforsamlingen (Stortinget)*
- B. å begrense politisk korrupsjon
- C. å forhindre politiske demonstrasjoner
- D. å fremme økonomisk konkurranse

REGJERINGSMEDLEM BLIR BEDT OM Å GÅ AV

Samferdelsesministeren valgte A/S Asfalt til å bygge en vei til tross for at firmaets tilbud var høyere enn andre firmaers. Det ble senere avslørt at ministerens bror har en større aksjepost i A/S Asfalt. Flere stortingsrepresentanter krever ministerens avgang.

30. Hvorfor vil stortingsrepresentantene at ministeren skal gå av?

- A. Ministeren bør ikke bestemme hvem som skal bygge veier
- B. Ministerens familie bør ikke eie aksjer i noe firma.
- C. Ministeren mottok penger fra firmaet som bygde veien.
- D. *Ministerens beslutning ble påvirket av hans private interesser.*

Her følger eksempler på graderte skalaer som kartlegger henholdsvis oppfatninger av den gode samfunnsborger og oppfatninger av hva som er lært på skolen.

	<i>Sett kryss i den boksen som viser hvor viktig du synes påstanden er for å forklare hva en god voksen samfunnsborger er....</i>	<i>Ikke viktig</i>	<i>Lite viktig</i>	<i>Nokså viktig</i>	<i>Svært viktig</i>	<i>Vet ikke</i>
	En god voksen samfunnsborger....					
2.	.. stemmer ved alle valg					

	<i>Les hver påstand og sett kryss i boksen som passer best for hva du mener.</i>	<i>Svært Uenig</i>	<i>Uenig</i>	<i>Enig</i>	<i>Svært Enig</i>	<i>Vet ikke</i>
1.	På skolen har jeg lært å forstå folk som har andre oppfatninger.					

Hovedresultater

Civic-undersøkelsen gir et bilde av 18-åringene som er godt forberedt til å tre inn i sine roller som borgere i et demokratisk samfunn. De er kunnskapsrike, de har demokratiske ferdigheter, de er holdningssterke og de har gode oppfatninger om hva som er bra og ikke bra for demokratiet. Nesten alle vil stemme ved valg og noen vil stille som representanter. Relativt mange kan tenke seg å delta i utenomparlamentarisk politisk virksomhet.

18-åringene har en god demokratisk beredskap, både i forhold til 14-åringene og i forhold til ungdom i andre land. 18-åringenes vilje til engasjement er moderat, bedre enn blant 14-åringene, men noe svakere enn viljen vi finner hos ungdom i andre land.

Kartleggingen viser noen kjønnsforskjeller og noen forskjeller knyttet til elevenes hjemmebakgrunn. Guttene kan litt mer om demokrati og er litt mer interessert i politikk enn jentene. Jentene støtter innvandreres og kvinners rettigheter litt mer enn guttene. Bedre hjemmeressurser i form av bøker og foreldre med lang utdanning ser ut til å føre til sterkere kognitiv skåre. Og kognitiv skåre henger sammen med både oppfatninger, holdninger og engasjement.

Kognitiv skåre er den skolefaktor som virker sterkest. Men flere andre skolefaktorer, og særlig opplevelsen av et åpent klasseromsklima, henger også sammen med utviklingen av elevenes demokratiske beredskap og engasjement.

Skåre på samlevariabler for kunnskaper, ferdigheter, oppfatninger og holdninger.

	9. kl. gr.sk.	2. kl. vgs.	Allm.- fag	Int. gj. Snitt
Samlet kognitiv skåre	103	122	130	118
Kunnskaper om demokrati	103	118	122	117
Ferdigheter	103	116	123	112
Kunnskaper om økonomi		103	110	101
Den representativt orienterte samfunnsborger	9.3	9.4	9.5	10.0
Den deltakerorienterte samfunnsborger	10.2	10.3	10.3	9.9
Statens ansvar for velferd, miljø og lov og orden	10.0	10.5	10.6	10.5
Statens ansvar for arbeid og økonomi	9.6	10.0	9.9	10.3
Positive holdninger til nasjonen	9.9	9.6	9.4	9.9
Støtte til innvandreres rettigheter	10.3	9.8	10.2	9.9
Støtte til kvinners rettigheter	10.9	11.1	11.4	10.4
Tillit til myndighetene	10.8	10.3	10.5	9.6
Framtidig representativ politisk deltakelse	9.7	9.5	9.7	10.0
Betydningen av elevdeltakelse	10.3	10.0	10.2	10.3
Opplevelse av åpent klasseromsklima	10.6	11.2	11.3	10.5

Hovedtrekk ved elevenes beredskap og engasjement

Elevenes demokratiske beredskap er kartlagt som en syntese av demokratirelaterte kunnskaper, ferdigheter, oppfatninger og holdninger. Kartleggingen viser at de fleste elevene har grunnleggende kunnskaper og ferdigheter, er orientert mot bestemte verdier og holdninger og gir uttrykk for allmenne oppfatninger av hva som er bra for demokratiet og en god samfunnsborger.

Kunnskaper og ferdigheter

- De norske elevene svarer bra på grunnleggende kunnskapsspørsmål om demokrati og demokratiske institusjoner.
- De norske elevene svarer godt på spørsmål som kartlegger ferdigheter i å lese og tolke politisk informasjon.
- De norske elevene svarer svakere på spørsmål som kartlegger kunnskaper om og ferdigheter i økonomi.
- Samlet dokumenterer de norske elevene solide kunnskaper og ferdigheter på demokratirelaterte områder.

Oppfatninger

- 18-åringene er i høy grad enige om hvilke faktorer som er bra eller ikke så bra for demokratiet.
- Nesten alle elevene er enige om at en god, voksen samfunnsborger adlyder lovene, gjør noe for å beskytte miljøet, støtter arbeid for menneskerettigheter, er glad i landet sitt og stemmer ved alle valg.
- Elevene er mer positive til en deltakerorientert enn til en representativt orientert samfunnsborger.
- Det kan virke som om begreper som politiker og politikk "skremmer" elevene. Utsagn som inneholder slike begreper får en relativt lav tilslutning.

- Elevene ønsker en stat med stort ansvarsområde, men gir litt sterkere støtte til statens ansvar for sosiale enn for økonomiske forhold.

Holdninger

- De fleste elever har en positiv holdning til landet sitt, uten at det er en sterk nasjonalisme som kommer til uttrykk.
- Elevenes holdninger til nasjonen ligger nærmere en demokratisk nasjonalisme enn en etnosentrisk nasjonalisme.
- Åtte av ti norske elever er enig i at innvandrere bør ha de samme rettigheter som alle andre.
- Elevene uttrykker mindre støtte til innvandreres rettigheter når det de tar stilling til, er politisk kontroversielt eller vanskelig.
- Norske elever er sterkt likestillingsorienterte. Det gjelder både jentene og guttene.
- Elevene har relativt sterk tillit til myndighetene.
- Nyhetssendinger i fjernsyn får sterkest tillit, mens avisene får noe lavere tillit.
- Bare tre av ti elever har tillit til de politiske partiene

Elevenes demokratiske beredskap regnes som et viktig grunnlag for å utvikle interesse og engasjement for demokratiet som samfunns- og styringsform - samtidig som interesse og engasjement står i et gjensidig påvirkningsforhold til hverandre.

Elevene er moderat interessert i politikk, men mange diskuterer politikk i ulike situasjoner. Nesten alle elevene vil stemme, mens få kan tenke seg å stille til valg. Flere svarer at de vil delta i fredelige demonstrasjoner og samle inn underskrifter på opprop.

Interesse

- Fire av ti elever i videregående skole svarer at de er interessert i politikk.
- To av ti elever svarer at de diskuterer politikk både hjemme, med jevnaldrende og med lærere på skolen. Nær åtte av ti elever diskuterer politikk i en av disse situasjonene.
- En svært stor del av de norske elevene følger med på fjernsynsnyheter og leser avisnyheter av og til eller ofte.

Nåtidig deltakelse

- 12% av elevene i videregående skole er eller har vært medlem av en politisk ungdomsorganisasjon.
- Mange elever er aktive i idrett eller er med i idrettslag og får der viktige erfaringer med samhandling og plikter.

- Nesten fire av fem norske elever svarer at de har samlet inn penger til et godt formål, langt flere enn i noen andre land.

Framtidig deltakelse

- Ni av ti elever svarer at de vil stemme ved Stortingsvalg når de blir voksne.
- Åtte av ti elever svarer at de vil skaffe seg informasjon om kandidatene før de stemmer.
- Relativt få elever regner med å melde seg inn i et politisk parti, og enda færre vil stille som kandidat til kommunevalg.
- Fire av ti elever svarer at de regner med å delta i fredelige protestmarsjer eller møter.
- To av ti elever svarer at de vil samle underskrifter på et opprop.

Den norske demokratiske gjennomsnittseleven

Vi har funnet en norsk elev med gode kunnskaper og ferdigheter, en elev som identifiserer seg med demokratiske normer, verdier og oppfatninger. Eleven har høye krav til en samfunnsborger og forsvaret en omfattende velferdsstat. Han og hun, særlig hun, er sterkt likestillingsorienterte og støttende overfor innvandreres rettigheter i samfunnslivet. Eleven tenker oftest prinsipielt om politiske spørsmål. Gjennomsnittseleven uttrykker relativt sterk tillit til myndigheter og politiske institusjoner – bortsett fra de politiske partiene, men framstår likevel ikke som ukritisk.

Eleven viser stor vilje til å stemme, men ser ellers ikke seg selv som særlig aktiv deltaker i det representative demokrati. Samtidig er den norske gjennomsnittseleven noe mer orientert mot en mer direkte deltakelse i demokratisk virksomhet. I skolen opplever eleven et klasseromsklima som er åpent for uenighet og diskusjon. Eleven synes i tillegg at samarbeid er svært viktig og at medbestemmelse er betydningsfullt.

Skole, undervisning og lærere

En av hovedbegrunnelsene for å gjennomføre Civic-undersøkelsen, har vært å undersøke skolens betydning for utvikling av elevenes demokratiske beredskap og engasjement. Læreplanene er tydelige når det gjelder oppgaver i demokrati-opplæring, og skolen er en av de institusjoner som mest eksplisitt forbereder unge mennesker på deres rolle som samfunnsborgere, det vil i denne sammenheng si som deltakere i demokratisk politisk virksomhet.

Elevenes egen oppfatning er at de har lært sentrale demokratirelaterte kunnskaper, ferdigheter og holdninger på skolen, og de ser positivt på betydningen av elevdeltakelse i skolesamfunnet. Lærerne mener at skolen er betydningsfull i utviklingen av elevenes beredskap.

Hovedtrekk ved elevenes oppfatning av skolen

Elevenes egen oppfatning av hva de har lært

- En stor gruppe elever mener at de har lært sentrale demokratirelaterte kunnskaper, ferdigheter og holdninger på skolen.
- Elevenes oppfatning av å ha lært noe om demokrati i undervisningen betyr mye for deres tillit til myndighetene.

Elevenes oppfatning av undervisningen og klasseromsklimaet

- Undervisningen i klassene i undersøkelsen er preget av både det tradisjonelle og det mer moderne, både av formidling og mer elevaktiviserende arbeidsformer.
- Mange elever i 2. klasse i videregående skole har en opplevelse av et åpent klasseromsklima.
- Norske elevers opplevelse av å delta i et åpent klasseromsklima henger sammen med skåre på flere variabler,

og særlig deres støtte til innvandreres og kvinners rettigheter.

Elevenes oppfatning av betydningen av elevdeltakelse

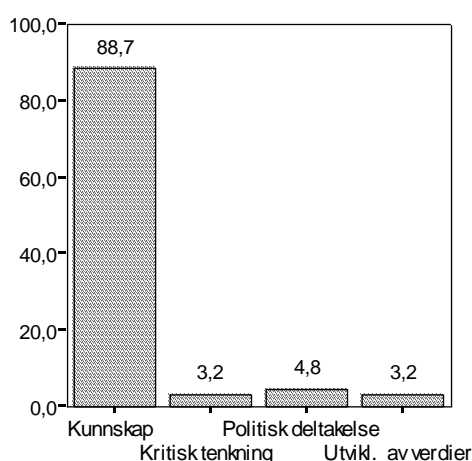
- Elevene i videregående skole svarer positivt på betydningen av elevdeltakelse i skolen.
- Tro på betydningen av elevdeltakelse i skolen synes viktig for elevenes skåre på flere variabler, og særlig deres støtte til en deltakerorientert samfunnsborger og innvandreres rettigheter.

Elevenes deltakelse i skolesamfunnet

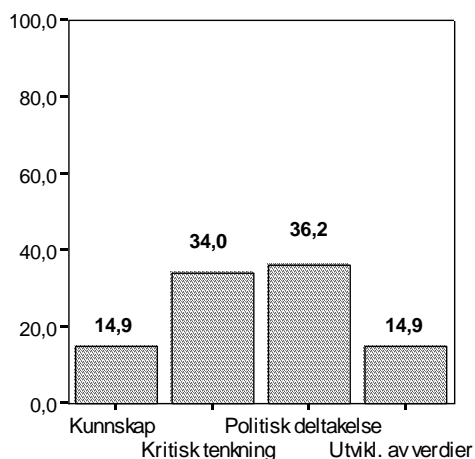
- Mer enn halvparten av elevene har vært eller er tillitsvalgte i klassen eller elevrådet.
- Elevene i 2. klasse i videregående skole svarer at de i relativt stor grad er med på planlegging, valg av arbeidsmåter og vurdering.

Lærernes oppfatning av demokratiundervisningen

- Nesten alle lærerne er enig om at demokratiemner bør være obligatoriske, men ikke undervises som et eget fag.
- Nesten all lærerne mener at demokratiundervisningen er betydningsfull for elevenes politiske og demokratiske utvikling.
- Mange av lærerne mener at demokratiundervisningen legger mest vekt på kunnskaper om samfunnet, og at den bør legge mer vekt på kritisk tenkning, politisk deltakelse og utvikling av verdier.
- Lærerne mener at elevene bør lære å forstå at en god samfunnsborger både er lojal overfor samfunnet og aktivt deltakende på vegne av demokratiet.
- Lærerne bruker varierte arbeidsmåter i demokratiundervisningen

Demokratiundervisningen *legger* mest vekt på ..

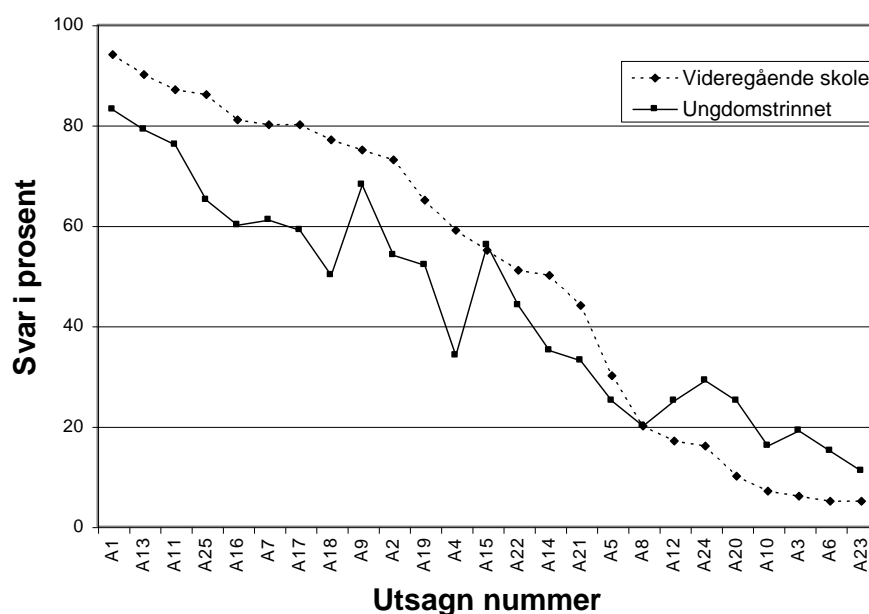
Demokratiundervisningen *bør* legge mest vekt på ..

Hva demokratiundervisning legger og bør legge mest vekt på (fordeling i prosent)

Figuren viser hvordan lærere som underviser i fellesfaget samfunnslære svarer på spørsmålet om er og bør i demokratiundervisningen. "Kunnskap" betyr her kunnskap om samfunnet og "Politisk deltakelse" betyr elevenes sosiale og politiske deltakelse. Selv om "kunnskap" oppfattes som noe mye mer omfattende enn rene fakta, er forskyvningen i lærernes oppfatning svært tydelig. Samtidig er det mange av lærerne i undersøkelsen som svarer at demokratiundervisningen ikke er dominert av bare ett kunnskaps- eller ferdighetsområde. Disse lærerne er ikke tatt med i fordelingen i figuren.

2.klasse i videregående skole sammenliknet med 9. klasse i grunnskolen

Forskjellene mellom de eldre og yngre elevene er i hovedsak slik vi forventet. Elevene i videregående kan betydelig mer, de har bedre ferdigheter og klarere og riktigere oppfatninger av både demokrati og en god voksen samfunnsborger. De eldre elevenes holdninger til kvinners rettigheter er mer positive, mens holdningen til innvandreres rettigheter er litt mindre positiv. Elevene i videregående skole har noe lavere tillit til myndighetene og de politiske partiene enn elevene i 9. klasse.

Diagrammet over illustrerer hvordan elevene i videregående skole oftere enn elevene i grunnskolen slutter seg til allmenne oppfatninger av hva som er bra og ikke så bra for demokratiet.

Utsagn A1 lyder slik: *Når alle har rett til å uttrykke sine meninger fritt, er det.....* 92% av de norske elevene i videregående skole svarte at det er bra for demokratiet. Av 9. klassingene var det 83% som mente det var bra. Utsagn A23 lyder slik: *Hvis rike forretningsfolk har større innflytelse over styre og stell enn andre, er det ...* Her svarte 88% av elevene i videregående skole at det ikke er bra for demokratiet, mot 79% av 9.-klassingene.

- Forskjellen i kognitive resultater mellom 9.-klasse og 2.-klasse i videregående skole er relativt stor og et tilfredsstillende uttrykk for både modning og læring.
- Forskjellen i gjennomsnittlig kognitiv skåre mellom klasser i videregående er dobbelt så stor som forskjellene mellom klasser i grunnskolen. Dette skyldes blant annet elevenes valg av studieretning.
- Flere elever i videregående skole enn på ungdomstrinnet tar stilling og slutter seg til allmenne oppfatninger av hva som er bra og ikke bra for demokratiet.

- Tendensen til å støtte en deltakerorientert samfunnsborger er enda klarere i videregående skole enn i grunnskolen.
- Flere elever i videregående skole enn på ungdomstrinnet støtter en stat med stort ansvarsområde.
- 18-åringene har en enn litt lavere gjennomsnittskåre for innvandrerstøtte enn 14-åringene hadde.
- 18-åringene er enda mer støttende overfor kvinners rettigheter enn det 14-åringene var
- Elever i videregående skole uttrykker noe mindre tillit til politiske institusjoner og mer tillit til nyhetsformidlingen i mediene sammenliknet med elever i 9. klasse.
- Interessen for politikk er betydelig sterkere blant elever i videregående skole enn blant elever i grunnskolen.
- Over dobbelt så mange elever i videregående skole som i 9. klasse i grunnskolen svarer at de er eller har vært medlemmer i en politisk ungdomsorganisasjon.
- Flere elever i videregående skole enn i 9. klasse svarer at de vil stemme ved Stortingsvalg.
- Færre elever i videregående skole enn fra 9. klasse sier at de vil stille som kandidater ved kommunevalg.
- Flere elever i videregående skole enn i 9. klasse svarer at de vil demonstrere, men færre regner med å samle inn underskrifter på opprop.
- I videregående skole er det svært mange flere elever enn i ungdomsskolen som svarer at de har lært at det er viktig å stemme ved valgene.
- Elever i 2. klasse i videregående skole opplever et åpnere klasseromsklima enn elevene i 9. klasse.
- En langt større andel elever i videregående enn i 9. klasse opplever medvirkning i planlegging, valg av arbeidsmåter og vurdering
- Betydningen av gå sammen om noe er enda sterkere i videregående skole enn det var i grunnskolen.

Generelt har 18-åringene en bedre og i mange tilfeller tydeligere demokratisk beredskap enn 14-åringene. Skyldes dette personlighetsutvikling, alminnelig modning eller formell læring? Det som i alle fall kan sies med en viss sikkerhet, er at fra nettopp 14-årsalder utvikles den abstrakte tenkningen omkring samfunn og politikk sterkt. Det vil si at eldre unge i større grad har evnen til å resonnerer ut fra etiske og politiske prinsipper. Samtidig er skolen det stedet der denne evnen trenes mest systematisk og målrettet. Forskjeller i demokratisk beredskap mellom 14- og 18-åringer kan derfor mest meningsfullt tilskrives et samspill mellom en rekke bakgrunnsfaktorer som dels er knyttet til utvikling og dels henger sammen med tilsiktet påvirkning og dannelse.

Allmennfag sammenliknet med yrkesfag

På det mer teoripregede allmennfag skårer elevene høyere på kunnskaper og ferdigheter. Elevene på yrkesfag gir svakere støtte til innvandreres og kvinner rettigheter. Yrkesfagelevne er også litt mindre villige til å stemme ved valg og delta i deltakerdemokratiske aktiviteter. Men yrkesfagelevne medvirker mer i planlegging, valg av arbeidsmåter og vurdering enn elevene på allmennfag.

Elevdeltakelse i planlegging, valg av arbeidsmåter og vurderingsarbeidet (fordeling i prosent)

C12		For-skjell	9. kl. gr.sk.	2. kl. vgs.	For-skjell	Allm.-fag	Yrkes-fag
a.	Har klassen vært med å <i>planlegge</i> undervisning i dette skoleåret?	28	19	47	19	38	57
b.	Har dere diskutert <i>hvordan</i> dere skal arbeide i timene i noe fag dette skoleåret?	31	40	71	6	67	73
c.	Har dere i klassen diskutert <i>hvordan</i> skolearbeidet skal vurderes?	4	38	42	14	34	48

Tabellen viser hvordan elever i grunnskolen og i videregående skole opplever å ha deltatt i planlegging, valg av arbeidsmåter og er blitt trukket inn i vurderingsarbeidet. Elevene i videregående skole svarer dette i større grad enn elevene i grunnskolen gjorde, og elevene på yrkesfag gir oftere uttrykk for det enn elevene på allmennfag.

- Elevene fra allmennfag skårer noe høyere på de kognitive spørsmålene enn elevene fra yrkesfag.
- Tendensen til deltakerorientering er klarere på allmennfag enn på yrkesfag.
- Flere elever på allmennfag støtter statens ansvar for velferd, miljø, ro og orden enn elevene på yrkesfag gjør.
- Andelen av elever som er åpne får påvirkning fra andre land, er stor blant elever både på allmennfag og yrkesfag.
- Andelen av elever som kan virke mest restriktive overfor fremmed påvirkning, synes å være størst på yrkesfaglige linjer.
- Elever på yrkesfag uttrykker betydelig lavere støtte til innvandreres rettigheter enn elever på allmennfag.
- Elever i yrkesfaglige studieretninger er mer restriktive overfor anti-demokratiske grupper enn elever på allmennfag.

- Elevene på allmennfag uttrykker noe sterkere støtte til kvinners rettigheter enn elevene på yrkesfag, men skårene er høye i begge skoleslag.
- Jentene på allmennfag er mest støttende overfor kvinners rettigheter, guttene på yrkesfag minst.
- Elever på yrkesfag uttrykker noe lavere tillit til myndighetene enn elever på allmennfag.
- Elever på allmennfag er mer interessert i politikk enn elever på yrkesfag.
- Nesten alle elever på allmennfag og noen færre på yrkesfag sier de vil stemme ved stortingsvalg.
- Elevene på yrkesfag medvirker mest i planlegging, valg av arbeidsmåter og vurdering i videregående skole.

I tabellen under vises forskjellen i skåre for allmennfag og yrkesfag på samlevariablene som er brukt i undersøkelsen. Bare på fire variabler er forskjellen større enn eller lik et halvt standardavvik, noe som kan karakteriseres som en ganske stor forskjell. Tre av disse samlevariablene dreier seg om kognitive forhold. Elevene på allmennfag får betydelig større utfordringer og mer trening på demokratirelaterte kunnskapsområder enn elevene på yrkesfag, både fordi læreplanene legger opp til det og fordi allmennfag tiltrekker flere teori-orienterte elever. Den andre store forskjellen gjelder holdningen til innvandreres rettigheter og til dels kvinners rettigheter. Tross det er det viktig å huske at flertallet av elever også på yrkesfag er positive til innvandreres rettigheter.

Likheter og forskjeller mellom videregående skole samlet, allmennfag og yrkesfag

	Samlet vgs	Allmennfag vgs	Yrkesfag vgs
Samlet kognitiv skåre	122	130	111
Kunnskaper om demokrati	118	122	114
Ferdigheter	116	123	106
Kunnskaper om økonomi	103	110	96
Den representativt orienterte samfunnsborger	9,4	9,5	9,3
Den deltakerorienterte samfunnsborger	10,3	10,4	10,2
Statens ansvar for velferd, miljø og lov og orden	10,5	10,6	10,3
Statens ansvar for arbeid og økonomi	10	9,9	10
Holdninger til nasjonen	9,6	9,4	9,8
Støtte til innvandreres rettigheter	9,8	10,2	9,2
Støtte til kvinners rettigheter	11,1	11,4	10,7
Tillit til myndighetene	10,3	10,5	10,1
Representativ politisk deltakelse	9,5	9,7	9,1
Betydningen av elevdeltakelse	10,0	10,2	9,7
Opplevelse av åpent klasseromsklima	11,2	11,3	11,0

Betydningen av bakgrunnsvariabler

Geografisk tilhørighet og språk

Det trer bare fram svake signifikante forskjeller når vi bruker disse variablene. Det er altså ingen vesentlige forskjeller i undersøkelsen hva gjelder hvor en bor eller om en snakker bokmål eller nynorsk. Men indirekte betyr det noe hvor en bor, fordi både de kognitive og affektive resultatene synes å henge sammen med hvilken skole elevene går på og hvilke boligområder en kommer fra.

Minoritetsspråklig bakgrunn

Generelt skiller elever med minoritetsspråklig bakgrunn seg lite ut fra gjennomsnittet. Forskjellene er små, og det er viktig å merke seg at det ikke er større forskjeller på samlevariablene for oppfatninger, holdninger, interesse og engasjement for de minoritetsspråklige elevene.

Kjønnforskjeller

Det er noen kjønnforskjeller å spore i undersøkelsen. Vi finner forskjeller i kognitiv skåre mellom gutter og jenter som vi ikke fant for 9.-klassingene. Det er særlig kunnskaper om økonomi som skaper forskjellen i guttenes favør.

Jentene er mer støttende enn guttene overfor innvandreres muligheter og rettigheter. Jentene er også mest positive til kvinners rettigheter. De norske guttene er likevel - internasjonalt sett - blant de mest positive til kvinners rettigheter. Jenter gir i større grad enn gutter tilslutning til den deltakerorienterte samfunnsborgeren. Men guttene svarer at de er mer interessert i politikk enn jentene

Hjemmebakgrunn

Elever fra ressursrike hjem operasjonalisert ved antall bøker hjemme, skårer høyere enn elever fra hjem med mindre kulturell og økonomisk kapital. Elevenes hjemmebakgrunn synes å være av betydning i forhold til flere variabler.

Det er samvariasjon mellom mors og fars utdanning på den ene siden og skåre på den kognitive testen på den andre.

Elevenes planer for egen utdanning spiller en sterkere rolle enn foreldrenes utdanning. Dette henger særlig sammen med at eleven allerede er i gang med å realisere sine planer gjennom sitt valg av studieretning. Planene for egen utdanning henger sterkest sammen med de kognitive spørsmålene og med holdningene til kvinner og innvandrere.

Medier og nyhetsorientering

Det å følge med på nyheter slår generelt sett svært lite ut i undersøkelsen. Dette kan henge sammen at nesten alle elevene oppgir at de holder en avis, og dermed skiller ikke denne variabelen mellom ulike grupper av elever. De som ser svært mye eller ikke i det hele tatt på TV, har noe lavere skåre på den kognitive testen enn det gjennomsnittet har.

Sammen med venner/jevndrende

Elevene ble spurt om de var mye sammen med jevnaldrende og om de var mye ute om ettermiddagen/kvelden. Disse indikatorene har gitt få og små utslag, og det er derfor i liten grad henvist til samvær med jevnaldrende i analysene av elevenes kognitive skåre, oppfatninger, holdninger, interesse og engasjement.

Betydningen av kognitiv skåre

I Civic-undersøkelsen regnes den samlede skåre for kunnskaper og ferdigheter for en skolerelatert variabel, selv om den også henger sammen med sosiokulturell og sosioøkonomisk bakgrunn.

Kognitiv skåre skiller seg ut som den skolefaktor som henger sterkest sammen med elevenes oppfatninger, holdninger, og aktivitetsplaner. Vi ser altså en klar sammenheng mellom kunnskaper og ferdigheter på den ene siden, og ønskede oppfatninger om demokrati og en ideell samfunnsborger, tolerante og empatiske holdninger, interesse og deltakelsesvilje. Men det er viktig å merke seg at den demokratiske beredskapen også henger sammen med en rekke andre faktorer.

- Forskjellene mellom det høyest og det lavest skårende kognitive kvartilet viser en klar sammenheng mellom oppfatninger av demokrati og gode kunnskaper om demokrati.
 - Elevene i det høyest skårende kognitive kvartilet svarer mer konsekvent og prinsipielt, mens elever i det lavest skårende kvartilet svarer mer inkonsekvent.
- Støtte til innvandrere samvarierer positivt med elevenes kunnskaper om demokratiet.
 - Elevene med høyest kognitiv skåre er mer positive til at staten skal ha ansvar for mange felter, enn det elever med lavere kognitiv skåre er.
 - Kunnskaper og ferdigheter er viktig både for politisk interesse og for vilje til å diskutere politikk.

Tabellen under viser forskjellen i svar hos de 25% av elevene som har mest kunnskaper og ferdigheter (høyeste kvartil) sammenliknet med elevene i laveste kvartil. Forskjellen i oppfatninger om hva som er bra for demokratiet er svært stor for disse temaene. Mange av disse utsagnene inviterer til krevende resonnementer.

Hva er bra for demokratiet? Forskjell mellom høyeste og lavest kognitive skåre på utvalgte utsagn

		<i>Forskjell</i>	<i>Ganske bra / svært bra Høyeste kvartil</i>	<i>Ganske bra / svært bra Laveste kvartil</i>
A4	Hvis staten ikke kontrollerer avisene, er det	62	89	27
A12	Hvis politikere (ikke) har innflytelse på dommere og rettsvesen, er det	48	92	44
A24	Hvis man (ikke) uten forbehold stoler på politiske ledere, er det	45	91	46
A18	Når folk er med i politiske partier for å påvirke styre og stell, er det	42	93	51
A19	Hvis det finnes lover som blir forandret fordi kvinner mener de er urettferdige mot dem, er det	42	82	40

Norge i forhold til andre land

Norske elever gjør det bra i forhold til elevene i andre land. Den kognitive skåren er helt nær våre nordiske naboer og over de fleste andre land, og oppfatningene av demokrati og den gode samfunnsborger er også nær det internasjonale gjennomsnittet. Holdningene til kvinners rettigheter er av de sterkeste internasjonalt, mens støtten til innvandreres rettigheter er nær det internasjonale gjennomsnittet. Norske elever synes litt mindre patriotiske enn gjennomsnittet, mens tilliten til myndighetene er av de sterkeste blant deltakerlandene. De norske elevene er av dem som opplever klasserommet mest åpent.

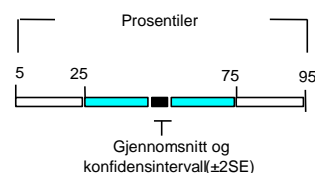
Internasjonal kognitiv skåre (kunnskaper og ferdigheter)

Land	Gj.snitt skåre		Testdato	Klasse-trinn	Gj.snitt alder	Skala for kognitiv
	Skåre	(Standardfeil)				
Chile	♦ 108	(0,6)	6/00	12	17,9	
Danmark	♦ 132	(0,5)	3/00	12	19,4	
Estland	♦ 125	(0,9)	4/00 - 5/00	12	18,2	
Israel	● 118	(1,0)	2/00	11	16,8	
Kypros	● 118	(1,5)	4/00	12	17,7	
Latvia	♦ 105	(1,5)	4/00	10	16,6	
Norge	♦ 122	(1,2)	4/00 - 6/00	11	18,1	
Polen	● 118	(1,1)	11/00 - 2/01	11	17,6	
Portugal	♦ 121	(0,6)	4/00 - 5/00	11	17,6	
Russland	♦ 111	(1,3)	4/00 - 6/00	11	17,0	
Slovenia	● 115	(1,5)	11/99	12	18,4	
Sveits (tysk)	♦ 124	(1,9)	9/00 - 11/00	11	17,9	
Sverige	130		3/00 - 5/00	12	18,9	
Tsjekkia	♦ 121	(0,7)	11/99	12	17,9	
Int.gj.snitt	118	(0,3)		11	17,8	

Norge: videregående skole, elever allmennfag: 130

() Standardfeil er angitt i parentes.

- ♦ Landets gjennomsnitt er signifikant høyere enn det internasjonale gjennomsnitt.
- Ingen signifikante forskjeller mellom landets gjennomsnitt og det internasjonale gjennomsnitt.
- ♦ Landets gjennomsnitt er signifikant lavere enn det internasjonale gjennomsnitt.

Source: IEA Civic Education Study, Older Population of Upper Secondary Students tested in 2000.

Tabellen over viser at de norske elevene på allmennfag, utvalget som mest likner elevgruppene i andre land, skårer 130 på skalaen for kunnskaper og ferdigheter. Hvis vi i tillegg alderskorrigerer de norske elevene til 19 år og 12 skoleår, er det trolig at de ville skåre 136.

- De norske elevene skårer kognitivt helt nær elevene i de andre nordiske landene og over elever fra andre land i undersøkelsen.
 - De norske elevene har oppfatninger om demokratiet som ligger helt nær det internasjonale gjennomsnittet.
 - Norske elever skiller seg ut ved at de ligger under det internasjonale gjennomsnittet når det gjelder støtte til den representativt orienterte samfunnsborgeren, men over gjennomsnittet når det gjelder støtte til den deltakerorienterte samfunnsborgeren.
 - Elevene i alle de deltakende landene slutter i stor grad opp om velferdsstaten.
 - Internasjonalt ligger Norge litt under gjennomsnittet for alle deltakende land
- når det gjelder positive holdninger til nasjonen (patriotisme).
 - Norske elever i videregående skole ligger under det internasjonale gjennomsnittet når det gjelder støtte til innvandreres rettigheter, mens 9.-klassingene lå over.
 - Internasjonalt befinner de norske elevene seg i en liten gruppe av land som gir svært sterk støtte til kvinners rettigheter.
 - Danske, sveitsiske og norske elever ligger høyest på den internasjonale skalaen for tillit til myndighetene.
 - De norske elevene befinner seg i den gruppen av land som opplever klasseromsklimaet mest åpent.

Opplevelsen av et åpent klasseromsklima. Internasjonal skala

Land	Grunnskole		Videregående skole		8 10 12		
	•	(0,07)	◆	(0,06)			
Chile	•	10,3 (0,07)	◆	10,3 (0,06)			
Danmark		10,0 (0,06)	•	11,3 (0,07)			
Estland	◆	9,7 (0,07)	•	11,2 (0,07)			
Israel		i.d. i.d.	◆	10,1 (0,05)			
Kypros	•	10,4 (0,05)	◆	10,2 (0,07)			
Latvia	◆	9,6 (0,06)		10,3 (0,14)			
Norge	•	10,6 (0,06)	•	11,2 (0,07)			
Polen	•	10,4 (0,09)	◆	10,0 (0,06)			
Portugal	◆	9,7 (0,05)	◆	9,9 (0,04)			
Russland		10,1 (0,08)	•	11,1 (0,11)			
Slovenia	◆	9,3 (0,04)	◆	9,5 (0,07)			
Sveits (tysk)	•	10,4 (0,07)	•	11,3 (0,18)			
Sverige		10,2 (0,07)		11,1			
Tsjekkia	◆	9,5 (0,08)	◆	9,9 (0,06)			
Int.gj.snitt		10,0 (0,02)		10,5 (0,02)			

Norge: videregående skole, elever allmennfag: 11,3

() Standardfeil er angitt i parentes.

i.d.: Ikke deltatt

☐ = Gjennomsnitt grunnskoleelever (± 2 SE).

☐ = Gjennomsnitt videregående elever (± 2 SE).

☐ Landets gjennomsnitt er signifikant høyere enn det internasjonale gjennomsnitt.

◆ Landets gjennomsnitt er signifikant lavere enn det internasjonale gjennomsnitt.

Source: IEA Civic Education Study, Older Population of Upper Secondary Students tested in 2000.

Civic-rapportene

Undersøkelsen for elever i 9. klasse i grunnskolen er publisert i rapporten ”Demokratisk beredskap og engasjement hos 9. klassinger i Norge og 27 andre land” – Acta Didactica 1/2001. ILS, Universitetet i Oslo.

Undersøkelsen for elever i 2. klasse i videregående skole er publisert i rapporten ”Demokratisk beredskap og engasjement hos elever i videregående skole i Norge og 13 andre land” – Acta Didactica 4/2002. ILS, Universitetet i Oslo.

Rapportene kan bestilles via bokhandelen Akademika.

Grunnskolerapporten finnes på følgende internettadresse:

www.ils.uio.no/Forskningsprosjekter/Civic/Rapporter

I løpet av høsten 2002 vil også rapporten for videregående skole bli lagt ut på samme adresse.

På adressen www.ils.uio.no/Forskningsprosjekter/Civic/Demokratiopplæring finnes opplegg for bruk av spørsmål og data i skolen. Undersøkelsens spørsmål, utsagn og tilnærminger kan benyttes som kartleggingsredskap for elevenes demokratiske preforståelse og som samtale- og diskusjonsknagger. I tillegg til stoff fra undersøkelsen, vil det også bli lagt ut annet fagdidaktisk relevant stoff som kan brukes i demokratiopplæringen i skolen.

Videre bruk av dataene

Civic-undersøkelsene er omfattende og har samlet mange data som belyser situasjonen blant elever i grunnskolen og videregående skole på en rekke demokratirelaterte områder. I rapportene er bare en del av dataene og mulighetene for analyse benyttet, og både Civic-gruppen og andre vil gjøre sekundære analyser av materialet. Dataene blir frigitt til bruk av alle interesserte ved utgangen av 2003.

Henvendelser

om Civic-undersøkelsen eller rapportene kan rettes til

prosjektleder Rolf Mikkelsen, tlf. 22857718, e-post: rolf.mikkelsen@ils.uio.no eller

universitetslektor Dag Fjeldstad, tlf. 22857614, e-post: d.t.o.fjeldstad@ils.uio.no